

férfimunkát, kis pepecselgetései mellett.

Most már késő dönten, nem is dönt az öreg nyugdíjas, Čapek sem, csak felkavarta az öreg életét, szépeknek gondolt multját telerakta sötét árnyakkal, amikkel már nem tudott megbirkózni. „Az ember a valóságos és lehetséges emberek tömkelege” — mondja Čapek. Fel kell oldani és dezintegrálni az ember énjét, közelebb hozni az embereket szét-szórt hasonló énrészek révén egymáshoz, a különbségek által tiszteletet, a hasonlóság által testvériséget ébresztve. — Attól félünk, hogy az ember dezintegrálása, feloldása dacára is csak szubjektív énrészeit tette mérlegre a szerző, a motívumok mögé vetített egy kis objektivitás rögtön határozott mértéket, súlyt, célt és értelmet adott volna a mérlegelésnek. És ez a nagy hiány, mert kár, ha egy ilyen hallatlanul érdekes, jó pszichológiával megírt könyv egy kis felkavarásnál, egy belénk ékelődött sématisztus felborításánál többet nem ad. Új súlyok, új mértékek, új ítéletek kellenek, ezekhez pedig alapot csak az objektivitás keretei adhatnak: a kor, a korszükséglet, társadalom és annak mindenféle erői, amelyek nélkül az in absztrakto ember tökéletesen kicsúszik a kezeink közül.

Póór János

Bernhard von Brentano: Theodor Chindler, egy német család története. (Eugen Prager, Bratislava.) — **Ernst Glaeser:** „Hazátlanok.” (Tábor kiadása, Budapest.) A világháború, vagy inkább a német imperializmus háborújának frontmögötti részét írja le ez a könyv, egy német család történetén keresztül. A jó polgári család különböző tagjain keresztül megismerjük az egész német háborús valóságot. A lehető legélénkebb színekben, hallatlanul szemléltető módon tükröződik vissza a könyv alakjaiban a háború: győzelmi mámor és összeomlás rettenete, tehetetlen lemondó szenvedés és lázadó élniakarás.

Az apa centrupárti képviselő, aki

az összeomlás első napjaiban jut el a bajor parlament miniszteri székéhez. Kicsinyes, tépelődő kispolgár, akinek gondolkodásában, kapkodásában nagyszerűen megismerhetjük a militarizmus fojtogatásában vergődő parlament tehetetlen politikáját. Kicsinyes pártküzdelmek, a katolikus hierarchia huzavonázó, kétkulacos politikája, a sötétben tapogatózó „jól értesült” képviselők fantasztikus koholmányai és a parlamenti folyosók pletykái kavarnak a képviselő úr fejében.

A nagyobbik fiú katonatiszt, vezérkari beosztással, ami nagyszerű alkalom arra, hogy bevezessen minket a főfront: a nyugati, francia front vezérkarának műhelyébe és annak titkaiba. Széthúzó tábornokok hatalmi versengését és irigységét ismerjük meg itt, rövidlátást és tehetlenséget az ellenséggel — kiméletlenséget és kegyetlenséget saját katonáikkal szemben.

A katonatiszt gazdag felesége révén a háborús spekulánsok, a gazdag elvhajhászok, kéjencek és műpártolók társaságába jutunk. Azok közé, akik, míg áll a háború, míg vérben fetrengnek a háború áldozatai, szkeptikusan, könnyedén, csak vagyonuk és élvezeteik szempontjaiból mérlegelik a háború esélyeit és kimenetelét.

A kisebbik fiú az iskolába és a szülői ház pedagógiájába vezet be bennünket. A jó német polgári nevelésbe, a kamaszvilágba, amely a háború idején olyan magárahagyottan sínylődött. Sok analógiát lehetne ebben a rajzban találni Glaeser könyvével a „902-esek”-kel. A szülők és gyermekek közötti néma, elkeseredett küzdelem, pubertás zavarai, barátság, szerelem és homoszekszuális feszültségében őrlik a gyermek.

A család egyetlen leánya, aki kórházi ápolónő lesz és szerelmes a háború egy lázadó sebesültjébe, érintkezésbe jut a munkásmozgalommal és otthagyja a szülői házat. Kis névtelen hőroszok világába és persze börtönbe is jut néhányszor. A

céltudatos forradalmárok harcát vivja a háborús összeomlás után még nagyobb romlást előidéző, megalkuvó szociáldemokratákkal.

Szinte valószínűtlen az egész háborúnak és a német birodalomnak szintetikus beépítése egyetlen család történetébe, de Brentanonak tökéletesen sikerült. Ez a család tényleg szimbóluma a széthulló császári birodalomnak. A parancsszóval háborúba kergetett „egyöntetű” német társadalom széthullása, felbomlása olyan részekre, amelyeknek egymásközötti antagonizmusait, ellentétes ideológiáját sem az akkori, sem a mai imperializmussal nem lehetett és nem lehet ma sem sokáig mesterségesen, erőszakkal fékentartani.

Glaeser könyve majdnem ott veszi fel a fonalat, ahol Brentano letette, itt már a második birodalomban, a weimari Németországban vagyunk. Egy Amerikában meggazdagodott württembergi polgár leányával együtt visszatér szülővárosába. Amerikába a poroszok elleni gyűlölet kergette, de amikor a versaillesi békekötés után elolvasta a weimari alkotmány szövegét, azt hiszi, hogy Németország végleg lerázta magáról a porosz csizmát és szabad, demokratikus hazát talál majd benne. Hazatérésekor Németország a veszített háború, a jóvátétel és az infláció terheit nyőgi, amelyeken a bürokratikus demokrata pártok képtelenek segíteni, sőt ezeket a bajokat az ő számlájukra és a zsidóság terhére író fasiszták előretörését sem tudják megakadályozni. Az elkeseredett, tönkrement kispolgárság, a kilátástalan jövő elé meredő intellektuel fiatalság, a demoralizált munkanélküli munkásság, a kamatrabságban tengődő parasztság könnyű áldozatává válik a kommunizmustól rettegő nagytőke által favorizált fasiszta mozgalomnak. A fasiszták agresszivitásával szemben védetlen demokrata pártok tehetetlenül szemlélik előretörését és végül harc nélkül adják meg magukat. Így következik

be az 1932-es katasztrófa, amelyért ma olyan súlyosan vezekel az egész német dolgozó nép. Ez kergeti halálba a regény egyik hőst is, a másikat pedig új kesserű csalódással és végleges kiábrándulással vissza Amerikába.

Glaeser mesterien mutatja be a hitlerizmus előfutárait: Hans, a kiutat kereső, elvakított intellektuel, aki mint lepke a gyertyába, zuhan a fasizmus hálójába, amelytől aztán, bárhowy erőlködik, nem tud szabadulni, Jürgen, aki a Vezértől a szocializmus megvalósítását várja, Dr. Kallahne, a semmi aljasságtól vissza nem riadó karrierista, a homoszekszuális Träger, a korrupt Dern. Ez utóbbiak, a kisvárosi hitlerista alakulat vezérei tökéletes másai kicsiben Hitler vezérkarának.

Aki eddig nem értette, hogyan volt lehetséges a fasizmus uralomrajutása a weimari Németországban, annak egy pár szemléltető képet mutat erről Glaeser nagyszerű könyve. Sokat okulhatnak belőle a ma még demokratikus országok dolgozó rétegei, mert ahogy a szerző mondja: a fasizmus a demokráciát saját fegyvereivel ölte meg. **Tamásy Pál**

Dr. Mijo Mirković: „Odrzanje seljačkog poseda.” A parasztbirtok fenntartása. — Mirković mindenképpen megérdemli, hogy egy-két szót szóljunk róla. Nemcsak azért mivel közel 20 éve működik nyilvánosan, mint újságíró, a noviszádi kereskedelmi és iparkamara titkára, a szubotici jogi fakultás tanára, hanem azért is mivel egy egész sor tudományos művet és cikket írt, amiket tankönyveknek lehet használni gazdasági kérdésekben. (Cikkei közül egy pár tudomásunk szerint a „Danas”-ban és a „Savremeni Pogledi”-ben jelent meg.)

Már régen sokat vitatott tárgy a tudományban és a gazdaságpolitikában, hogy a paraszt kisbirtok megmenthető-e, illetőleg fenntartható-e. Mirković könyve gazdag adattár erre a kérdésre vonatkozólag, hiteles és világos kimutatása egy olyan folyamatnak, ami ma úgyszólván